

OLAZAR'TAR MARTIN JAUNAREN ITZALDIAR1 ERANTZUNA

Pozik damaiot erantzuna, Martin, zure itzaldi eder orri gure Akademiaren izenean.

Lan aundia, lan sakona, neke aundiz ernaldutako lana egin dozu, Mungialdeko euskal-aboskerari buruz, eta, oitura duzun lez, era egokian, era argian eta, gai oietara jarririk ez gaudenontzako ere, era ulerterrezean eman diguzu zure lan bikain orren berri.

Euskerazaintza deritzan Euskal-Akademira lendakari lez sartzeko osotu duzu gaurko itzaldi oparo eta mardul au. Eta benetan dasaizut Martin, pozez betatako entzuleak izan gaituzula euskerazaiñok zure jardun-aldi luze auzear, zoriontsu gerala une ontan, eta Akademia bera, zutzaz, Martin, arrotasun garbiz, arrotasun santuz, beterik aurkitzen dala.

Orrei zegoan len ere, berea zuan lendakariz. Izan ere, Akesolo'tar Lino bere lendakaria izana, bai bait zan edozein Jakintza-Bazkun arro sentierazteko gizona. Txit idazle bikaiña izateaz gaiñera. , elerti-jakintzen arloan, euskal-elertia gaur-egun arte ez bait du iñork ark ezagutzen zuan bezain ederki ezagutu.

Orrelako gizonak egiten dute ospetsu edozein Akademi. Ez da beraz arritzekoa, gure Akademi au, bere lendakari ark ematen zion ospe dizdiratsuz bere burua jantzirik ikustean, ain zoriontsu eta arrotasun zintzo eta legezkoz beterik ibilli izatea.

Joan zitzaigun ordea Akesolo gure lendakaria, eta orduan, akademilari guztion autarkiz, zu izan ziñan, Martin, Euskerazaintza Akademiaren Lendakari autatua. Eta gaurko zure sarrerako itzaldi naro onen bidez, ederki adierazi diguzu, ez giñala euskerazaiñok zu aukeratzekoan oker ibilli. Zorionak zuri, Martin, eta zorionak Euskerazaintza Akademiari, Akesolo'ren atzetik, lendakaritzarako zu bezalako gizon erne jakintsu bat bere altzoan izateko zori on ederra izan dualako.

Akademia sortu genduan egun beretik izan zera zu, Martin, Euskerazaintza Akademiaren euskerazaiñik langilleneenetako bat.

Orregaitik, gaurko itzaldi au ez duzu Akademira sartzeko egin, naiz orixe izan zure asmoa, lan au asi zenduanean. Azkenean, Martin, Akademiaren Lendakaritzara sartzeko gertatu bait zaizu egiña.

Ta, lan orren bitartez, bide ederra iriki duzu, zure atzetik, gu baiño ikerketalarí gaztegoek, gure Eusko-Unibertsitatetik irtetzen zaizkigun jakintsu berriek, euskal-fonetika, eta euskal-fonologia aztertzer eta jasotzer jo dezaten.

Fonologia, Martin, fonetikaren atal bat bezala ematen dute nik, gai oniburuz, egun auetan erabilli ditudan idaztiek. Eta ez da gaur-goizean asitako ekintza, oso zorra baizik, zuk erabilli duzun gaiaren azterketa, ots, fonetikarazoen ikerketa.

Krist'aurretik, sanskritarren izkuntziztilariak izan ornen ziran ba, eginkizun ori urrutiko Indi miresgarri artan asi zutenak. Eta Krist'aurreko sanskritarren artean abotsiztiaren jakintza ori bee gaillurrera jaso zuana. Azterlari zaar aien lanak eraman ornen zuan gizadia, Ejito'ko jeroglifikoen antzeko gogai-idazkerara utzita, aneika aldiz errezagoa eta egokiagoa dan alfabet-idazkerara. Ta Feniziarrek izan ornen ziran, geroago, gure kulturazko mundu ontara idazkerari ori ekarri zutenak. Ez da arritzekoa. Salerosketatik bizi ziran itxas-gizon trebe aiek Krist-aurretiko mendeetan Indi'ko jendeekin arremanak izan bait zituzten.

Dana dala, gure kulturazko mundu ontan izan zuten Indi'ko abotsiztilari zaar aiek jarraillike bikaiñik aski: Ipokrates, eta Aristoteles adibidez Grezi zarrean, eta Galeno erromatarren artean. Benetan saiatu ornen ziran ba, itz batek bere baitan daramazkian ago-otsak eta agoaren barruan ots oiek nola sortzen diran jakin nairik. Eta, Birjaiotzakoan, -nola ez?-, Vinci'ko Leonardo berak jarraitu ornen zuan aien urratsen atzetik.

Baiñan XVII eta XVIII mendeak arte, ez ornen zan abotsiztia egiazko jakintza billakatu. Ala, 1791'ean Wolfrang von Kempelen doistarrak asmatu ornen zuan, abotsak edo abotsen antzeko ots batzuk sortzen zituan langaillu bat: **Eta ia eun urte geroago, 1881'en beste doistar batek, Eduard Sievers'ek idatzi ornen zuan jakintza orren oiñarrizko idazkia: Grundzügender Phonetic": "Abotsiztiaren Oiñarriak".**

Baiñan zure aurreko ikerlariak ez baiña zure ondorean etorri daitezkeanak zaizkigu batez ere arduragarriak, gure euskera gaixoa ain era larrian aurkitzen zaigun une mingarri latz ontan. Zuk asi duzun lan eder au, berealaxe jarraitzen ez ba'dugu, emendik urte gutxi batzuetara, lan ori egiterik ez bait dugu izango. Orregaitik da ain garrantzi aundiko lana, Manu Oñatibia'tarrak eskatuta, euskerazain danok egitea erabaki genduan ekintza: magnetofoiaren bidez gure aiton-amonen izkeraren doiñua len-bait-len jasotzen astea, alegia. Belaunalditik belaunaldira aldatzen da izkuntzen doiñua, gure izkuntzaren doiñua batez ere, aranetik aranera, erriskatik erriskara, txokotik txokora ain era bereizikoa dan gure izkuntzaren doiñua.

Ez dakigu, nolakoa zan orain berreun, zazpireun, milla, bi milla edo lau milla urte, gure euskeraren doiñua.

Uste al duzu, On Joxe Migel, edesti-aurreko solutrear eta magdalear aroetan gure leiza-zuloak margoztu zituzten kromañondar aiek euskeraz mintzatzan ziranik?

Bai, -erantzun ziran-. Euskeraz mintzatzan ziran, naiz guk, ziurki, aien izketarik ulertu ez. Alare, oartuko giñake euskeraz mintzatzan zitzaizkigula.

Arrazoi zuan. Ez giñake aien euskerarik ulertzeko gauza izango. Eta ez, soilki, orduango itz asko galduak, eta gaurko itz asko orduan oraindik sortugabeak izango lirakelako, baizik eta, aien ezpainenetan euskeraren doiñua gure belarrientzat arras ezberdiña eta adikaitza gertatuko litzaigukelako bereiziki.

Badu gure laister-ibilli-bearrak beste arrazoi bat ere gure aiton-amonak luzaro ez digutela iraungo gogoan artzeaz gaiñera: Gaur-egungo gizartemezu-bideek, irratiak eta telebistak, baztar guztietara sartuz, euskeraren agoskera aldatzen ari zaizkigula alegia, eta ez zoritxarrez onerako. Gure euskera gazteleraren soiñu arrotzez kutsatzen ari bait zaizkigu, erarik lotsagarrienan.

Ortik, magnetofonia-bitarte gure Akademiak egitea erabaki duan lana atzeratu-eziñaren garrantzi larria. Gu bakarrik, ordea, ez gera lan eder ori aurrera ateratzeko gauza. Lagunak bear ditugu, lagunak ugari, danon artean bai, ederki burutu bait dezakegu arras garrantzitsua izateaz gainera ain polita iduritzen zaigun eginkizun ori.

Eta bada orren antzeko eginkizun ederrik aski gure euskeraren arloan: adibidez, landare eta zomorroen izenen bilketa datorkit orain gogora. Belar bakoitzak, a belar bakoitzaren zati bakoitzak eta gure mendi-lur-ibai-itxasoetako pizti eta moxorro guztiek badute beren izena. Izen oiek ez dituzu iztegietan aurkituko, oso txiroak bait dira gai orri-buruz gure iztegi guztiak. Izen oiek gure aiton-amonen ezpainenetan daude gorderik. Ezpain oiek ordea, urte-tik urtera ari zaizkigu, eriotzaren eraginez isilik gelditzen. Urtero, aneika dira galtzen zaizkigun itzak. Eta oso laister, danak izango dira, galdurik geldituko zaizkigunak.

Ta, itz oiek bildu gabe berriz, alperrik izango dira gure abizen eta tokiizenen etimologia argitzeko egin dezakegun saiaketa guztiak. Gure buruak atzipetzeko bakarrik balioko digute. Itz oiek ezagutzeke, ez bait dago etimologintzara sartze utsa pentsatzerik ere.

Baiñan bilketa ortarako ere, bearrezkoa dugu euskera maite dutenen laguntza.

Lortuko ote dugu ordea, orrelako laguntzarik? Ez dut itxaropen aundirik. Galtzen ari zaigun gipuzkerazko ika gordenaiean asi giñanean ere, gogoan daukat zenbati idatzi nion eta zeinhen gutxik erantzun zidaten. Berrogei ta amabosti idatzi; lauek bakarrik lanerako gerturik erantzun.

Alperrek gera euskaldunok gure izkuntzaren alde lan egiteko. Atzerritarrei eta atzerritarren lege eta ekintzei jaurti oi diegu gure izkuntza aurkitzen dan egoera negargarriaren errua. Baiñan ori egitean, gezurretan ibiltzeaz gainera, gure burua zuritu nai dugu gezurketa orren bidez. Gezurra ordea, gezurra da beti. Gure izkuntzak eraso-aldi gogorak izan ditu atzerritarren aldetik. Baiñan milla aldiz eriogarriagoa gertatu zaio, eta gertatzen zaio, etxeko euskaldunen axolagabekeria.

Izkuntza bat ez dute sekulan atzerritarrek iltzen, etxekoek nai ez ba'dute. Itzegin ere itzegin nai al dute euskaldunek euskeraz? Izkuntza bat ordea, soilki, izkuntza ori dakitenek erabiltzen ez dutelako iltzen da; ez, izkuntza ori ez dakitenek ikasten ez dutelako.

Ea ba, Martin, zure eta zu zuzendari zaituan Akademiaren oiuek gure euskaldunak beren lozorrotik ateratzen dituzten.

Zuk beintzat, egin duzu lan ederrik. Eskerrak zuri, Martin, Akademiaren izenean. Eskerrak, emen gauden guztion izenean, euskera maite duten euskaldun danen izenean, eta, baita, euskera beraren izenean ere.

Zillegi bezait nere izketa baldar au bertso baten bidez amaitzea.

Gure erria izen ederrez
Euskalerria deritza,
ta Euskalerria euskalduntzeko
danok lanean gabiltza.
Ai gure poza Euskera ba'litz
Euskoatar danon izkuntza.

Ostera berriz Euzkadi dana
Euskalerrria balitza.

Latiegi'tar Bixente

GAURKO JAIARI

Gaurko jalad omenaldia
gaurko lanari zoria,
gure izkuntzak merezidu dau
orrenbesteko zoria;
tiriki tiki tiriki tauka
mailluaren ots zolia,
gure izkuntzak artu daiala
Euskalerrri lur guztia.

Gaurko batzar au zoragarria
izan da gure artian,
euskaldunak dau bere sen gatzia
itz egiten dabenian;
batean diño ene semia
biotzaren barrenian,
bestean diño ene semea
oituraren izenian.

Gaurko ekintzak bultzatzen gaitu
buru biotzez lanera,
gure izkuntza zabaldu dedin
zelaietatik urira;
egiz, eder da ibar alde au
euskeraren solasera,
Euzkadi oro eder izango
euzkoen izkuntz erara.

Ezin dot astu, ezin dot itzi,
iñola esan bagarik
erri au sortu eben jendeak
artistak ziran barnetik;
biotza dardar, burua dizdiz,
izan ebezan sortzetik,
izkuntz argia, bardin bagea
atareaz odoletik.

Gizontasuna da euzko lore
uri, baso, mendietan,
euzko jatorra dagon tokian
izar bat dago goietan;
zeru altutik ba-letor legez
argi dagi batzarretan,
bere berbea, lotsaz, artzen da
munduko legedietan.

PAULIN